

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.10.26>
УДК 336.7

О. А. Ушакова,

к. е. н., доцент кафедри економіки, обліку та фінансів, ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Рівненський інститут
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6161-7344>

НЕОБХІДНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

O. Ushakova,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economics, Accounting and Finance, Separate structural subdivision of higher education institution «Open international university of human development «Ukraine» Rivne Institute

POSSIBILITY AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF LEASING IN UKRAINE

Статтю присвячено вивченню необхідності і перспектив лізингу в Україні, як форми виробничого інвестування та альтернативи банківського кредитування. Перераховано причини стриманого розвитку лізингових операцій, серед яких: недосконалість законодавства, посилення податкового тиску на лізинговий бізнес тощо. Наголошено на тому, що лізинг має бути поряд із пільговим кредитуванням більш доступним і стати платформою для розвитку виробництва у період післявоєнної відбудови. Окреслено особливості і переваги лізингу для сфери виробництва та банків. Виділено напрямки покращення бізнес-середовища для лізингу. Описано особливості міжнародного досвіду ведення лізингової діяльності. Перераховано основні економічні стимули для розвитку лізингу, а саме: прискорені строки амортизації, бюджетна підтримка, податкові кредити і зменшення податкових зобов'язань.

The article is devoted to the study of necessity and prospects of leasing in Ukraine, as a form of industrial investment and an alternative to bank lending. This is especially relevant in the conditions of negative consequences for the economy of Ukraine due to military actions on its territory. The reasons for the restrained development of leasing operations have been listed, including imperfect tax legislation, increased tax pressure on the leasing business and others. It has been emphasized that leasing, along with preferential lending, should be more accessible and become a platform for the innovative development of industries in the period of post-war reconstruction. Leasing is a low-risk activity compared to other financial products. The advantages of leasing for banks are the expansion of the range of services for clients, the diversification and stabilization of the loan portfolio, the receipt of income in the form of interest and commission, etc. The renewal of fixed assets will contribute to the solution of social programs, will help to raise the standard of living of the population, will contribute to the development of small and medium-sized businesses, etc. Simple financial leasing is actually the most widespread in Ukraine, characterized by the lessee's intention to purchase equipment. Operational leasing in Ukraine also exists and is offered mostly to corporate clients to meet the needs of owning passenger cars. Areas of improvement of the business environment for leasing have been identified, in particular, development of the secondary market, securitization, development of venture and complex leasing and others. Features of the international experience of conducting leasing activities have been described. The main economic incentives for the development of leasing have been listed, in particular, accelerated depreciation periods, budgetary support, tax credits and reduction of tax liabilities. It has been noted that the development of leasing will depend on the effectiveness of the public-private partnership.

Ключові слова: лізинг, лізингова операція, виробниче інвестування, інновація, банківське кредитування.

Keywords: leasing, leasing operation, production investment, innovation, bank lending.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Лізинг є перспективною формою реального виробничого інвестування (за винятком природних об'єктів і земельних ділянок, відмінних від нерухомого майна) за

договором фінансової оренди, що здатна потужно поживати процеси технічного і технологічного оновлення виробництва. Він є зручною альтернативою банківського кредитування.

Банківськими позиками і кредитними лініями користуються в середньому 50%-55% суб'єктів малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. Лізинг дає можливість оновлення виробничих потужностей підприємств, упровадження інноваційних, відновлювальних, енерго- і природозберігаючих технологій. Об'єктами лізингу в Україні в основному є транспортні засоби (60%), техніка, машини для сільського господарства (21%), будівельне обладнання (3,5%) [8, с. 71-72]. Тому дослідження необхідності і перспектив розвитку лізингу є важливим, особливо в умовах негативних наслідків для малого та середнього бізнесу і фінансових осіб-підприємців через військові дії на території України, коли фінансування лізингових проєктів є ускладненим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема розвитку лізингу як фінансового інструменту економіки присвячено наукові праці таких вітчизняних авторів, як К. Фокіна-Мезенцева [11], Г. Скрипник [9] й інших науковців. Зокрема аспекти фінансового лізингу як альтернативи банківському кредитуванню висвітлено у працях Ю. Сибірянської [8], Ю. Василишена [8]. Законодавчому регулюванню лізингу приділяють увагу у своїх дослідженнях учені С. Ніколаєва [4], А. Поплюйко [5] й інші автори. Міжнародний досвід розвитку лізингових операцій досліджують В. Артиш [2], Н. Потриваєва [6] та інші вітчизняні і зарубіжні вчені.

Розвиток лізингу в Україні є дуже стриманим, зокрема практично відсутнім є вторинний ринок лізингу. Така ситуація склалася через недосконалість законодавства, зокрема податкового, посилення податкового тиску на лізинговий бізнес, інші об'єктивні і суб'єктивні чинники.

Хоча до 2022 року практично 2 роки поспіль лізинг незважаючи на стримуючі чинники зростав значними темпами. Така тенденція менше була

притаманна лізинговим послугам, що надавалися банками, і більш значною мірою тим, що надавалися лізинговими компаніями.

На цей час лізинг в Україні має бути поряд із пільговим кредитуванням більш доступним і може стати платформою для інноваційного розвитку нових виробництв у період післявоєнної відбудови. Про це свідчать збитки за наслідками військових дій і пришвидшення інтеграції до Європейського Союзу.

Разом з тим, лізинговий сегмент небанківського ринку фінансових послуг під час воєнного стану оговтався найшвидше (за даними Департаменту нагляду за ринком небанківських фінансових послуг Національного банку України станом на 01.06.2022 року на цьому ринку працювало 110 лізингових компаній) порівняно з іншими фінансовими посередниками, хоча й відчуває проблеми з левериджем, адже добробут багатьох існуючих позичальників погіршився. Бізнес же загалом переживає серйозні труднощі з прибутковістю, потребуючи при цьому безперебійного фінансування своєї господарської діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні переваг лізингу та окреслення необхідності і перспектив його розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У 1997 році було прийнято Закон України «Про лізинг». У 2003 році його було змінено на Закон України «Про фінансовий лізинг» [7].

У 2005 році створено добровільне некомерційне об'єднання професійних лізингових компаній, що становить собою лізингову асоціацію «Українське об'єднання лізингодавців», на офіційному сайті якої можна подати заявку на лізинг, отримати офіційні статистичні дані щодо розвитку лізингу в Україні. Місією асоціації є створення передумов і підтримка інфраструктури фінансового лізингу та операційної оренди всіх видів основних засобів в Україні. Візія асоціації передбачає розвиток і забезпечення фінансової інклюзії для мікробізнесу, забезпечення і розширення доступу бізнесу до фінансування матеріальних активів у вигідний та зручний спосіб, максимальне полегшення доступу бізнесу до новітнього обладнання завдяки таким фінансовим

інструментам, як кредитний важіль або ж леверидж (leverage), сумісне використання (sharing), оплата за фактичне використання (pay per use), прискорення економічного зростання завдяки інвестиціям в основні засоби [10].

Лізинг – це сукупність певних процедур між суб'єктами лізингової діяльності, за якими лізингоодержувач на платній основі отримує у користування актив від лізингодавця на визначений строк. Мінімальний строк лізингу відповідно до вітчизняного законодавства становить 12 місяців. При цьому право власності залишається у лізингодавця на строк дії договору.

Саме це робить лізинг діяльністю з низьким рівнем ризику порівняно з іншими фінансовими продуктами. Ставки за прострочення в лізингу значно нижчі, ніж у разі банківських кредитів. Зазвичай, майно лізингової компанії (обладнання, технології) має ключове значення для бізнесу клієнта, тому лізингові платежі є пріоритетом. Досвід також показує, що чимало «дефолтних» договорів лізингу можуть бути поновлені, не вдаючись до процесу вилучення активу. Лізингодавець може потім повторно передати майно у лізинг або продати. На ринках, де оцінювання ризиків не є простим та зрозумілим, важливу роль у зниженні ризику відіграють авансові платежі [3]. Істотними перевагами лізингу для банків є розширення ними спектру послуг для клієнтів, урізноманітнення і стабілізація кредитного портфеля, отримання доходів у вигляді відсотків та комісії, поява нових клієнтів у страхових компаній, створених банками тощо. Усі продавці, з якими співпрацюють банки, мають відповідати вимогам комплаєнс-ризиків.

У найпростішій лізинговій угоді беруть участь три сторони: лізингодавець – лізингова компанія, яка купує майно на запит клієнта і передає його в лізинг; лізингоодержувач – клієнт, який отримує майно з можливістю подальшого викупу; продавець – постачальник, у якого купує майно лізингова компанія для передавання його в лізинг. Лізинговий платіж за договором включає суму лізингових платежів упродовж строку оренди майна, суму амортизації або вартість майна, що орендується, лізинговий відсоток, плату за додаткові послуги, які надаються лізингодавцем, податки [11, с. 122-123].

Активний розвиток лізингової діяльності у XX столітті у світі пов'язаний

із впливом науково-технічних революцій, що викликало з боку підприємств постійну потребу модернізувати виробниче обладнання. Лізинг перетворився в невід'ємну складову інноваційної діяльності, так як дозволяв швидко оновлювати основні засоби. На цей час міжнародний лізинг дає можливість компанії отримувати доступ як до світового фінансового ринку, так і до ринку новітніх технологій. Характер його розвитку став визначатися двома основними тенденціями – глобалізацією і посиленням міжнародної конкуренції у фінансовій сфері [6, с. 56-58]. Слід зауважити, що «лізинговий бум» у світовій практиці супроводжувався наданням податкових пільг учасникам ринку з метою стимулювання використання його у фінансово-господарській діяльності.

На старті XXI століття міжнародна лізингова діяльність у світі стала сферою прибуткового бізнесу, а це обумовлює можливість зміни та оновлення матеріально-технічного забезпечення, товаровиробникам відкривається доступ до сучасної передової техніки і технологій. Реалізуючи умови договору лізингу, потрібно сплатити лише спеціальний збір (передплата 5-10% початкової вартості майна), який значно менший, ніж орендна плата або ціна купівлі. Якщо вартість використання майна і строк договору співпадають, то при купівлі передача майна здійснюється за мінімальних фінансових розрахунків. Державне регулювання фінансового лізингу в Україні поширюється на декілька компаній, але фінансова підтримка з боку держави досить мала (не більше 20% від потреби), або взагалі відсутня [1, с. 29].

В Україні можливий розвиток двох видів лізингу – фінансового та оперативного, а також реалізація трьох форм лізингу – зворотного, пайового і міжнародного. На відміну від європейських країн, де найбільш популярною для лізингу є нерухомість, в Україні найбільшими споживачами лізингових послуг є транспортна галузь, сільське господарство, сфера послуг, будівництво. Цьому сприяє потужний попит на легковий і комерційний транспорт, зростання привабливості аграрного бізнесу для фінансових структур завдяки збільшенню його прибутковості, а також висока ліквідність предмету лізингу [9, с. 127-129]. Ключовим на ринку лізингових послуг є автопрокат.

Найбільш розповсюдженим в Україні є простий фінансовий лізинг. Разом

з тим, оперативний лізинг на вітчизняному ринку фінансових продуктів є і пропонується здебільшого корпоративним клієнтам для задоволення потреб у володінні легковими автомобілями.

Основними причинами низького рівня розвитку лізингу в Україні є: низька обізнаність суб'єктів малого та мікробізнесу щодо можливостей лізингу, його переваг перед традиційним банківським кредитом; недостатній рівень захисту прав як лізингодавців від недобросовісних лізингоотримувачів, так і лізингоотримувачів від недоброчесних лізингодавців, що в сукупності знижує ступінь довіри та не сприяє розвитку лізингу; суперечність існуючих норм законодавства між собою, відсутність законодавчо визначених граничних строків розгляду заявки на лізинг (це зумовлює суб'єктивізм серед лізингодавців і затягування строків розгляду заявок до кількох місяців); неефективне державне регулювання лізингової діяльності та практично відсутній захист прав споживачів фінансових послуг, обмеженість асортименту основних засобів, що пропонуються в лізинг, тощо [8, с. 71-72].

Крім зазначеного, лізинг може бути ефективною формою соціального захисту, якщо він використовується державою, наприклад, для будівництва житла на користь визначених верств населення, зокрема для військовослужбовців, правоохоронців, працівників Державної служби надзвичайних ситуацій, Державного бюро розслідувань тощо, що потенційно призведе до значних соціальних ефектів у період післявоєнної відбудови. Квартира в лізинг для усіх інших фізичних осіб – це реальна альтернатива іпотечному кредитуванню, яке піддане практично повній кредитній рестрикції збоку банків в умовах воєнного стану в Україні.

Також слід зазначити, що в умовах реалізації державної політики цифровізації економіки актуальним є пільговий лізинг цифрових активів (обладнання і програмне забезпечення). Позитивні економічні, соціальні, екологічні ефекти досягаються в межах програм фінансового лізингу обладнання для аграріїв й лісівників, шляхово-експлуатаційних підприємств міст, залізниці тощо. Такий вид лізингу як чартер сприяє розвитку туристичної й авіаційної галузей, що спричиняє синергію економічних та соціальних

ефектів у цій площині.

В умовах воєнного стану прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 776 від 07.07.2022 року «Деякі питання забезпечення підприємств оборонно-промислового комплексу майном на умовах фінансового лізингу» [2]. Кабінет Міністрів України також сприяє наданню фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва і створює єдиний підхід в застосуванні державних програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» з метою розширення їх можливостей і суб'єктного ряду.

Покращення бізнес-середовища для лізингу в Україні вимагає розвитку вторинного ринку на рівні з первинним, рух до появи і поширення нових продуктів таких, як сек'юритизації, венчурного і комплексного лізингу (лізинг, який є позикою для цілей оподаткування та лізингом для цілей фінансового обліку), виокремлення лізингу в окрему галузь фінансового сектору, її суттєва ефективна консолідація.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, вітчизняний ринок лізингу потребує розвитку за вчасного і вмілого використання різних складових фінансово-економічного механізму. Основними при цьому мають бути економічні стимули такі, як прискорені строки амортизації, бюджетна підтримка, податкові кредити і зменшення податкових зобов'язань.

Звичайно, розвиток лізингу залежатиме від стабільності банківської системи, макроекономічної стабільності, доходів населення, чого не досягнути без втручання держави. Тому в умовах воєнної і повоєнної нестабільності у сфері створення та реалізації економічних і соціальних стимулів для розвитку лізингу в Україні необхідні подальші дослідження щодо налагодження ефективного державно-приватного партнерства, пошуку методів та стимулів заохочення інвесторів до лізингової галузі. Окремо постає також наукове питання економічних наслідків ленд-лізу для України.

Література

1. Артиш В., Артиш Н. Основні шляхи реформування міжнародних лізингових відносин. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/39611/1/%D0%90%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%88%20%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%2C%20%D0%90%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%88%20%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80.pdf>.
2. Деякі питання забезпечення підприємств оборонно-промислового комплексу майном на умовах фінансового лізингу. Постанова Кабінету Міністрів України № 776 від 07.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776-2022-%D0%BF#Text>.
3. Краковська А., Вишневський І., Педос Н. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання. Червень 2018 року. Звіт у рамках Проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору». DAI Global LLC. URL: http://yur-gazeta.com/content/UserFiles/Docs_new/1b907d2a72b64ebc0bda4b2d27dfb4ad.docx.
4. Ніколаєва С. Законодавче регулювання поняття «лізинг». Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 25 листопада 2020 року. Кропивницький. Ексклюзив-Систем. 2020. С. 247–250.
5. Поплюйко А. М., Голосна О. В. Нове законодавство про фінансовий лізинг: час оновлення. Scientific Collection «InterConf», (45): with the Proceedings of the 3th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (March 16-18, 2021). Hamburg, Germany. Busse Verlag GmbH. 2021. С. 51–58.
6. Потриваєва Н. В., Агеєнко І. В. Історичні аспекти зарубіжного досвіду розвитку лізингових відносин. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2427/1/potryvaieva.pdf>.
7. Про фінансовий лізинг. Закон України № 1201-IX від 04.02.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20>.
8. Сибірянська Ю. В., Василен Ю. В. Фінансовий лізинг як альтернатива банківському кредитуванню. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197265016.pdf>.
9. Скрипник Г. О., Зайцева К. С. Лізинг як спосіб фінансування сучасного

бізнесу. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса. 25 вересня 2020 року. Відп. за випуск д.е.н., проф. О. В. Горняк, к.е.н., доц. Н. М. Крючкова. Одеса. ОНУ імені І. І. Мечникова. 2020. С. 127–131.

10. Українське об'єднання лізингодавців. Офіційний сайт. URL: <http://uul.com.ua/>.

11. Фокіна-Мезенцева К. В., Голуб. Н. С. Лізинг як фінансовий інструмент економіки. Abstracts of VIII International Science Conference «Science and practice, actual problems, innovations». November 09-12. 2021. Amsterdam. Netherlands. С. 122–124.

References

1. Artysh, V. and Artysh, N. (2020), “Main ways of international leasing relations reforming”, [Online], available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/39611/1/%D0%90%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%88%20%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%2C%20%D0%90%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%88%20%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80.pdf> (Accessed 18 July 2022).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “Some issues of providing the enterprises of the defense-industrial complex with property under the terms of financial leasing”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 18 October 2022).

3. Krakovs'ka, A. Vyshnevs'kyj, I. and Pedos N. (2018), “The leasing industry in Ukraine: trends and recommendations for growth. June 2018. A report within the framework of the USAID Project “Financial Sector Transformation”, DAI Global LLC, available at: http://yur-gazeta.com/content/UserFiles/Docs_new/1b907d2a72b64ebc0bda4b2d27dfb4ad.docx (Accessed 22 July 2022).

4. Nikolaieva, S. (2020), “Legislative regulation of the concept of “leasing”, *Materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Rozvytok obliku, audytu ta opodatkuvannia v umovakh innovatsijnoi transformatsii sotsial'no-ekonomichnykh system”* [Proceedings of the International Scientific and Practical

Conference of VII “Development of accounting, auditing and taxation in the conditions of innovative transformation of socio-economic systems”], Kropyvnyts’kyj, Ukraine, pp. 37–51.

5. Popliujko, A. M. and Holosna, O. V. (2021), “New Financial Leasing Legislation: Time for an Update”, The 3d International Scientific and Practical Conference “Scientific Community: Interdisciplinary Research”, Busse Verlag GmbH, Hamburg, pp. 51-58.

6. Potryvaieva, N. V. and Aheienko, I. V. (2017), “Historical aspects of foreign experience in the development of leasing relations”, [Online], available at: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2427/1/potryvaieva.pdf> (Accessed 20 July 2022).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “On financial leasing”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20> (Accessed 08 July 2022).

8. Sybirians’ka, Yu. V. and Vasylyshen, Yu. V. (2017), “Financial leasing as an alternative to bank lending”, [Online], available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/197265016.pdf> (Accessed 21 July 2022).

9. Skrypnyk, H. O. and Zajtseva, K. S. (2020), “Leasing as a way of financing modern business”, *IX Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya “Stratehichni priorytety sotsial’no-ekonomichnoho rozvytku v umovakh instytutysijnykh peretvoren’ hlobal’noho seredovyscha”* [Materials of the IX International Scientific and Practical Conference “Strategic priorities of socio-economic development in the conditions of institutional transformations of the global environment”], Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine, pp. 127–131.

10. The official site of Association “Ukrainian Union of Lessors” (2022), available at: <https://uul.com.ua/> (Accessed 17 July 2022).

11. Fokina-Mezentseva, K. V. and Holub, N. S. (2021), “Leasing as a financial instrument of the economy”, VIII International Science Conference “Science and practice, actual problems, innovations”, Amsterdam, pp. 122-124.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2022 р.